

THE MITZVA

דברים פרק ח:ז-יח

כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וּתְהִמֹּת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָרִ: אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֵרָה וְגִפְן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ: אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנֹת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחְסֹר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבֹנֶיהָ בְּרָזָל וּמְהַרְרֶיהָ תַחְצֹב נְחֹשֶׁת: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ לְבַלְתִּי שָׁמֵר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם: פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּת: וּבִקְרָךְ וּצְאֻנָּה יִרְבִּין וְזָכָף וְזָהָב יִרְבֶּה לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר לָּךְ יִרְבֶּה: וְרַם לְבַבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: הַמּוֹלִיכְךָ בְּמִדְבַר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם הַמוֹצִיא לָּךְ מִמַּצֹּר הַחֲלָמִישׁ: הַמֵּאֲכִלְךָ מִן בְּמִדְבַר אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עֲנֹתְךָ וּלְמַעַן נִסְתָּךְ לְהִיטִיב בְּאַחֲרִיתֶךָ: וְאִמְרַתְּ בְּלִבְּךָ כֹּחִי וְעִצָּם יָדַי עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה: וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיחַ לָּךְ כַּח לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הַקִּים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כִּי־יִזְכֹּר: הַזֶּה:

Devarim 8:17-18

For the Lord your God brings you to a good land, a land of wadis of water, springs and groundwaters that emerge in the valley and the mountain. A land of wheat and barley and grapevine and fig and pomegranate, a land of olives for oil and [date] honey. A land in which you will eat bread without poverty, you will not lack for anything in it, a land whose stones are iron and from whose mountains you will hew copper. **And you will eat and be satisfied and bless the Lord your God for the good land that He gave you. Guard yourself lest you forget the Lord your God by not keeping His commandments and laws and ordinances which I command you today. Lest you eat and be satisfied and build good homes and settle. And your cattle and your flocks multiply and silver and gold increase for you and everything that you have increase. And your heart become arrogant and you forget the Lord your God Who took you out of the land of Mizrayim from the house of bondage. Who leads you in the great and awful wilderness with snake and serpent and scorpion and thirst for there is no water. Who brings forth water for you from the flint rock. Who feeds you *man* in the wilderness that your fathers did not know in order to afflict you and in order to test you for your ultimate good. And you may say in your heart 'my strength and the power of my arm made me this wealth.'** And you will remember the Lord your God, that He gives you strength to make wealth in order to uphold His covenant which He swore to your forefathers as on this day.

מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך

Rambam Laws of Berachot 1:1

It is a positive Torah-level mitzva to recite a *beracha* after eating nourishing food, as it is said "And you will eat and be satisfied and bless the Lord your God."

תוספתא ברכות ד:ז

...זה הכלל כל שתחלתו המוציא לחם מן הארץ מברך אחריו שלש ברכות...

Tosefta Berachot 4:7

...This is the rule: everything whose beginning [*beracha*] is *ha-motzi lechem min ha-aretz* [who brings forth bread from the land] one recites after it three *berachot* [*birkat ha-mazon*]...

קשת שובל "נוסח ברכת המזון" עמ' 146-147

בברכת הזן המזון הוא חסדו המוחלט של האל, בדומה למן שניתן לנוודדים במדבר. בברכת הארץ, לעומת זאת, המזון הוא תוצאה של עבודת האדמה, זהו המזון של יושבי הקבע המתפרנסים מן ה"ארץ"...ראינו את אופייה הפרטיקולארי-לאומי של ברכת הארץ. בהקשר זה נראית ברכת בונה ירושלים כהמשך של ברכת הארץ, וביחד הן מהוות מסע של התקרבות הדרגתית אל המרכז המקודש: ארץ-עיר-מקדש...בונה ירושלים היא, מבחינה רעיונית, פיתוח והרחבה של ברכת הארץ...לברכת הטוב והמטיב קשרים ענפים עם מצב האבלות...ברכת הטוב והמטיב, שנעה בטווח שבין יבנה לביתר, מעניקה פרספקטיה היסטורית לברכות שלפניה...כמתארות מציאות שאבדה, מציאות שאליה שואפים המברכים לחזור...

Keshet Shoval 'The Text of Birkat Ha-mazon,' p. 146-147

In *birkat ha-zan* the food is God's absolute lovingkindness, similar to the man that was given to the wanderers in the wilderness. In *birkat ha-aretz*, in contrast, food is the result of working the land, this is the nourishment of the established settlers who draw livelihood from the "aretz"...We have seen the particularist-national nature of *birkat ha-aretz*. In this context, the *beracha* of *boneh Yerushalayim* seems like a continuation of *birkat ha-aretz*, and together they constitute a journey of progressive proximity toward the center of the sacred: land-city-Temple...*Boneh Yerushalayim* is, from a conceptual perspective, a development and expansion of *birkat ha-aretz*...*Birkat ha-tov ve-hameitiv* has extensive connections with the state of mourning...*Birkat ha-*

tov ve-hameitiv, which traverses the range between Yavneh and Beitar, grants a historic perspective to the *berachot* before it...as describing a reality that is lost, a reality to which those reciting the *berachot* aspire to return...

ברכות מח:

תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה....

Berachot 48b

We learn in a *baraita*: Rabbi Eliezer says: whoever did not say “the desirable good and expansive land” in *birkat ha-aretz* or “the kingship of the house of David” in *boneh Yerushalayim* did not discharge his obligation. Nachum the elder said: One must mention in it [*birkat ha-aretz*] *berit*. Rabbi Yosei said: he must mention in it [*birkat ha-aretz*] Torah...

רש"י ברכות מח:

צריך שיזכור בה ברית – בברכת הארץ, שעל ידי ברית נתנה לאברהם בפרשת מילה (בראשית י"ז) “ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו.”

Rashi Berachot 48b

He must mention in it : In *birkat ha-aretz*. For by virtue of the *berit*, it [the land] was given to Avraham in the portion about circumcision: “And I will give to you and to your seed after you the land of your sojourning” (*Bereishit* 17).

סדור רב סעדיה גאון, ברכת הארץ מתוך ברכת המזון

נודה לך ה' אלקינו כי הנחלתנו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון ועל כולם אנו מודים לך ומברכים את שמך הגדול והקדוש לעולם ועד ברוך אתה ה' על הארץ ועל המזון.

Siddur Rav Sa'adya Ga'on, Birkat Ha-aretz from Birkat Ha-mazon

We give thanks to You, Lord our God, for your granting us a desirable, good, and expansive land, *berit* and Torah, life and nourishment, and for all of them we thank you and bless Your great and sacred name forever and ever. Blessed are You Lord for the land and for the nourishment.

OBLIGATION

משנה ברכות ג:ג

נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה
ובברכת המזון:

Mishna Berachot 3:3

Women and bondsmen and minors are exempt from reciting *Shema* and from *tefillin* and obligated in prayer and in *mezuzah* and in *birkat ha-mazon*.

תלמוד ירושלמי ברכות ג:ג

גמ'... וברכת המזון דכתיב [שם ח י] ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך. תמן
תנינן כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים והנשים פטורות וכל מ"ע
[=מצות עשה] שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבין...

Talmud Yerushalmi Berachot 3:3

“And *birkat ha-mazon*” as it is written “And you shall eat and be satisfied and bless the Lord your God.” There we learn: every positive time-bound mitzva, men are obligated and women are exempt, and every positive mitzva that is not time-bound, both men and women are obligated...

ברכות כ:

“ובברכת המזון” פשיטא! מהו דתימא? הואיל וכתביב “בתת ה' לכם בערב בשר
לאכל ולחם בבקר לשבע” [שמות טז:ח] כמצות עשה שהזמן גרמא דמי. קמ”ל
[=קא משמע לן].

Berachot 20b

“And in *birkat ha-mazon*” – that is obvious! What might you have said? Since it is written “When God gives you in the evening meat to eat and bread in the morning to satiety” (*Shemot* 16:8), it [*birkat ha-mazon*] is similar to a positive time-bound commandment. It [the mishna] teaches us [otherwise].

ברכות מט.

דאמר רב חננאל אמר רב: לא אמר ברית ותורה ומלכות, יצא. ברית, לפי שאינה
בנשים; תורה ומלכות, לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים

Berachot 49a

For Rav Chananel said Rav said: One who didn't say *berit* or Torah or kingship discharged his obligation [in *birkat ha-mazon*]. *Berit*, because it doesn't apply to women, Torah and kingship, because it doesn't apply to women or to bondsmen.

ברכות כ:

א"ל [=אמר ליה] רבינא לרבא: נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן?

Berachot 20b

Ravina said to Rava: Women in *birkat ha-mazon*, is it from the Torah or rabbinic?

רש"י ברכות כ:

נשים בברכת המזון דאורייתא – דכתיב ואכלת ושבעת (דברים ח) והוה ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא:

Rashi Berachot 20b

Women in *birkat ha-mazon*, is it from the Torah- as it is written “And you will eat and be satisfied” and it is a positive commandment that is not time-bound.

במדבר כו:נה

אָהַבְּגוֹרֵל יַחֲלֵק אֶת הָאָרֶץ לְשֵׁמוֹת מִטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחֵלוּ:

Bemidbar 26:55

Surely by lot the land will be apportioned, according to the names of the staffs of their fathers will they inherit:

רש"י ברכות כ: ד"ה או

או דרבנן – דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא נתנה לנקבות להתחלק ואי משום בנות צלפחד חלק אביהם הם דנטלו שהיה מיוצאי מצרים:

Rashi Berachot 20b s.v. Or

Or is it rabbinic? As it is written “for the good land that he gave you,” and the land was not [initially] given to females to apportion. If [you would question this] because of the daughters of Tzelofchad, it was their father’s portion that they took, for he was among those who left Egypt.

דברים פרק כו:ט-יא

וַיָּבֵאוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתְּנוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וַדְּבָשׁ: וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה' וְהִנְחִיתוּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיךָ:

Devarim 26:9-11

'And He brought us to this place and gave us this land, a land flowing with milk and honey. And now behold I have brought the first fruit of the land that God gave to me.' And place it before the Lord your God and bow down before the Lord your God.

משנה ביכורים א: ה

...והאשה וטומטום ואנדרוגינוס מביאין ולא קורין שאינן יכולין לומר אשר נתת לי השם:

Mishna Bikkurim 1:5

...And the woman and the person of unclear gender and the androgynous person bring [bikkurim] and don't recite [mikra bikkurim], for they cannot say "that God gave to me."

דברים כו: טו

השְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבֵרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָּנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

Devarim 26:15

Look out from Your holy dwelling from the sky and bless Your people, Israel, and the ground that you gave us as you swore to our forefathers, a land flowing with milk and honey.

משנה מעשר שני ה: יד

מכאן אמרו ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ ר' מאיר אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ ר' יוסי אומר יש להם ערי מגרש:

Mishna Ma'aser Sheini 5:14

From here they said: Israelites and mamzerim recite viduy [ma'aser] but not converts and not freed bondsmen, for they don't have a portion in the land. Rabbi Meir says: Not even Kohanim or Levi'im, for they did not take a portion of the land. Rabbi Yosei said: They have the Levite cities.

תוספות ברכות כ: ד"ה נשים

נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן- פי' הקונטרס דסלקא דעתך דלא מחייבי מדאורייתא משום דכתיב על הארץ הטובה ונשים לא נטלו חלק בארץ ומה שנטלו בנות צלפחד חלק אביהם נטלו. ותימה כהנים ולוים נמי תבעי שהרי לא נטלו חלק בארץ...

Tosafot Berachot 20b s.v. Women

“Women in *birkat ha-mazon*, is it from the Torah or rabbinic?” - Rashi explained that you might have thought they were not obligated on a Torah level because it is written “for the good land” and women did not take a portion of the land, and what the daughters of Tzelofchad took was the portion of their father. And this is questionable because then you should also ask about *Kohanim* and *Levi'im*, for they did not take a portion of the land...

רשימת שיעורים הגרי"ד סולובייצ'יק ברכות כ:

...דנשים הויין בכלל זרע אברהם ונכללים בדין א"י [=ארץ ישראל] מוחזקת היא מאבותינו, והרי הן בכלל הבטחת ה' לאברהם אבינו "לך אתננה ולזרעך". ויסוד הדין דנשים אינן נוטלות חלק בארץ הוא משום דלאו בני כיבוש נינהו, ואינן בכלל ירושה וישיבה... ומבואר שברכהמ"ז [=שברכת המזון] תלויה בדין זכייה מאברהם אבינו, ובדין א"י [=ארץ ישראל] מוחזקת היא מאבותינו, וכדין וידוי מעשר. וע"כ ס"ל [ועל כורחך סבירא להו] להתוס[פות] דמצד נטילת חלק בא"י [=בארץ ישראל] נשים מברכות ברכהמ"ז [=שברכת המזון], משום שאע"פ [=שאף על פי] שלא נטלו נשים חלק בארץ היינו רק שנתמעטו מדין זכייה מדין ירושה וישיבה, ומ"מ [ומכל מקום] הרי הן בכלל דין זכייה בא"י [בארץ ישראל] שמוחזקת לנו מאבותינו...

Reshimot Shi'urim Ha-Grid Soloveitchick, Berachot 20b

...For women are included in the seed of Avraham and are included in the law that the Land of Israel is in our domain from our forefathers, and behold they [women] are included in the promise of God to Avraham Avinu “To you I will give it and to your descendants.” And the basis of the law that women do not take a portion of the land is because they are not those who conquer [militarily], and they are not included in the [obligation] of inheriting it and settling it...It is explained that *birkat ha-mazon* depends on the law of acquiring it through Avraham Avinu, and in the law that the Land of Israel is in our domain from our forefathers, and like the law of *viduy ma'aser*. And one must say that Tosafot thought that from the perspective of taking a portion of the land of Israel, women do recite the *beracha* of *birkat ha-mazon*, since even though the women didn't take a portion of the land, that is solely with respect to them not being included in the law of acquiring it based on the law of inheriting it and settling it. And in any case they are included in the law of acquiring the Land of Israel as our domain from our forefathers...

תשובות הגאונים – שערי תשובה סימן שמה

רבנו החסיד ז"ל אשה לא תברך ברכ[ת] המזון להוציא אחרים ידי חובתן אע"פ [אף על פי] שהיא מחוייבת...דעיקר חיובה שצריך לכלול המברך הברית עם התורה והיאך תברך על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו אבל לעצמה מחוייבת...וכשתברך תדלג הברית והתורה

Teshuvot Ha-ge'onim, Sha'arei Teshuva 345

Rabbenu He-chasid: A woman may not recite *birkat ha-mazon* to discharge the obligation for others, even though she is obligated...for its primary obligation is that the person reciting it needs to include the *berit* with the Torah. And how can she recite the *beracha* "on your *berit* that you sealed in our flesh and on your Torah that you taught us"? But for herself, she is obligated...and when she recites the *beracha*, she should skip over the *berit* and the Torah.

תוספות ר"י סירליאון, ברכות כ:

ואם היינו מפרשים טעמא דהכא דמיבעיא ליה בנשים משום דאמר לקמן בפ[רק] ג' שאכלו אם לא אמר ברית ותורה בברכת המזון לא יצא, והשתא קא מיבעיא ליה כיון דלא הוו מצי למימר ברית ותורה הוו מדרבנן או דילמא היינו דוקא באנשים שהם בני ברית ותורה, אבל נשים לא שייך בהו והוו דאורייתא, ולית ליה הך דרב דאמר יצא לפי שאינה בנשים. וצ"ע

Tosafot Rav Yehuda Sirleon, Berachot 20b

If we were to explain the rationale here, that he [Ravina] asks him [Rava] regarding women because it says later on in the chapter "Three who Ate" if he didn't mention *berit* and Torah in *birkat ha-mazon*, he did not discharge his obligation. Now he asks since they [women] would not be able to say *berit* and Torah, are they [obligated] rabbinically, or perhaps is it specifically regarding men [the those mentions are required] for they have *berit mila* and the Torah, but women it is not applicable to them and they are thus [obligated] from the Torah. And he [Ravina] does not hold by this [statement] of Rav who said "he [who omits their mention] discharges his obligation since it does not apply to women. And this requires study.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קפז:ג

אם לא הזכיר בברכת הארץ ברית ותורה אפי[לו] אם לא חיסר אלא אחד מהם מחזירין אותו: הגה ונשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה דנשים לאו בני ברית נינהו ועבדים לאו בני תורה נינהו [כל בו]:

Shulchan Aruch OC 187:3

If one did not mention *berit* and Torah in *birkat ha-aretz*, even if he only left out one of them, we make him go back. Rema: and women and bondsmen do not say *berit* and Torah, for women are not *benei berit* [included in the covenant of circumcision] and bondsmen are not included in Torah.

בית יוסף אורח חיים קפז

וגם על הנשים יש לדון שאין נקרא אדם אלא כשיש לו אשה (יבמות סג.) הוי ליה זכר ונקבה גוף אחד ושפיר מצו למימר על בריתך שחתמת בבשרנו

Beit Yosef OC 187

Even regarding woman there is room to discuss [mention of *berit*], for one is not called a man unless he has a wife (*Yevamot* 63a) male and female are one flesh, and they [women] well could say “for Your covenant which You sealed in our flesh.”

בית הבחירה למאירי ברכות מח:

ונשים יש אומ' שאין מזכירות ברית ותורה...ולדעתנו אף הנשים אומרות כן מידי דהוה אברכת הארץ אף על פי שאין להם חלק בארץ שהרי בכלל ישראל הם ועל ישראל הן אומרות כך.

Beit Ha-bechira, Berachot 48b

There are those who say that women don't mention *berit* and Torah...and in our opinion, even women say this as in *birkat ha-aretz*, where they say it, even though they do not have a portion in the land, for they are a part of [am] Yisrael.

משנה ברורה קפז:ט

בימינו נהגו הנשים לומר ג"כ [=גם כן] על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכו' והכוונה על ברית הזכרים שחתמת בבשרנו וכן תורתך שלמדתנו על למוד הזכרים שבזכות התורה והברית נחלו ישראל את הארץ ועוד שגם הנשים צריכות ללמוד מצות שלהן לידע היאך לעשותן כמ"ש [=כמו שכתבתי] בסי[מן] מ"ז:

Mishna Berura 187:9

In our day women are accustomed also to say “on Your covenant which You sealed in our flesh and on the Torah which You taught us” etc., and the intention is for the circumcision of the males that You sealed in our flesh and similarly Your Torah that You taught us refers to the learning of males, for by merit of the Torah and circumcision, Israel received the

land. Furthermore that also women need to learn their *mitzvot*, to know how to do them (as I wrote in 47).

מגן אברהם סימן קפז:ג

...דנשים מברכות[ת] ברכת התורה משום דחייבות ללמוד מצו[ת]
שלהם...ואמרינן כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים א"כ [=אם כן] למה לא יאמרו
על תורתך שלמדתנו ועוד אמרי בע"א ד' כ"ח ע"א ... איתתא כמאן דמהילי
דמי...וא"כ [=ואם כן] אפשר דעל בריתך שחתמת בבשרינו יכולין לומר דכמאן
דמהילי דמי

Magen Avraham 187:3

For women recite the *berachot* of *birkat Ha-Torah* because they are obligated to study their *mitzvot*...nd we say “thus you will say to beit Ya’akov” — those are the women. If so, why should they [women] not say “on Your Torah that You taught us?” And furthermore they say in *Avoda Zara* 28a [27b].....A woman is similar to one who is circumcised...And if so, it is possible that “on Your covenant that You sealed in our flesh” they [women] can say, as those who are similar to one who is circumcised.

עבודה זרה כז.

דאשה כמאן דמהילא דמיא

Avoda Zara 27a

A woman is similar to one who is circumcised

IN PRACTICE

חידושי הרשב"א ברכות כ:

ולענין פסק הלכה לא קיי"ל [=קיימא לן] כרבינא...דאמרינן לעיל וחייבין בברכת
המזון פשיטא ואהדרי[נן] מהו דתימא הואיל וכתוב בתת ה' לכם בערב בשר
לאכול ולחם בבקר מ"ע [=מצות עשה] שהזמן גרמא היא קמ"ל [=קא משמע לן]
אלמא מלתא דפשיטותא היא לכולהו דחייבות דאורייתא...

Chiddushei Ha-Rashba Berachot 20b

Regarding the matter of a halachic ruling, we do not follow Ravina...For we said above “And in *birkat ha-mazon*” – that is obvious! And we respond: What might you have said? Since it is written “When God gives you in the evening meat to eat and bread in the morning to satiety” (*Shemot* 16:8), it [*birkat ha-mazon*] is similar to a positive time-bound

commandment. It [the mishna] teaches us [otherwise]. Therefore, it is a simple matter to all of them that women are obligated from the Torah...

רבינו יונה על הרי"ף ברכות יא: בדפי הרי"ף

...ומאי דאמרי[נן] דנשים חייבות בברכת המזון חיובא דרבנן הוא...

Rabbeinu Yona Berachot 11b (Rif pagination)

...That which we say, that women are obligated in *birkat ha-mazon*, this obligation is rabbinic...

רמב"ם הלכות ברכות פרק ה:א

נשים ועבדים חייבין בברכת המזון, וספק יש בדבר אם הן חייבין מן התורה לפי שאין קבוע לה זמן או אינם חייבין מן התורה...

Rambam Berachot 5:1

Women and bondsmen are obligated in *birkat ha-mazon*, and there is a doubt as to whether they are obligated from the Torah, because it has no set time, or whether they are not obligated from the Torah...

שולחן ערוך אורח חיים קפ"א

נשים חייבות בברכת המזון, וספק הוא אם הן חייבות מדאורייתא ומוציאות את האנשים, או אם אינן חייבות אלא מדרבנן ואינן מוציאות אלא למי שאין חיובו אלא מדרבנן

Shulchan Aruch OC 186:1

Women are obligated in *birkat ha-mazon*, and it is a matter of doubt if they are obligated from the Torah and discharge the obligations of men or if they are only obligated on a rabbinic level and only discharge the obligation of someone whose obligation is only rabbinic.

שולחן ערוך אורח חיים קפ"ד

אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו צריך לברך מספק מפני שהיא מן התורה

Shulchan Aruch OC 184:4

One who ate and does not know whether he recited *birkat ha-mazon* or not, needs to recite it out of doubt because it is [obligatory] from the Torah.

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן קפדצריך לברך מספק. ואשה כה"ג י"ל דא"צ [=כי האי גוונא יש לומר דאינה צריכה] לברך. דלגבי דאורייתא הוי ס"ס [=ספק ספיקא]. ס' [=ספק] אין חייבות. ס' [=ספק] ברכה. ולגבי דרבנן הוי חד ס' [=ספקיא] שמא בירכה ולקולא.

Rabbi Akiva Eiger OC 184

One needs to recite it out of doubt. A woman in this situation, one can say that she does not need to recite it. For regarding a Torah-level obligation, it is a compound doubt. A doubt as to whether women are obligated. And a doubt as to whether she already recited it. Regarding a rabbinic-level obligation, it is a single doubt as to whether she already recited it, and we are lenient.

חיי אדם חלק א כלל מז

מכל מקום אם אכלו כדי שביעה ונסתפקו אם ברכו הוי ליה ספק דאורייתא וצריכין לברך... אבל באכלו כדי שביעה א"ל [=אין לומר] ספק ספיקא שמא פטורין מדאורייתא דאיבעיא דלא נפשט אינו נכנס בגדר ספק.

Chayyei Adam I Kelal 47

In any case, if they [women] ate to satiety and were in doubt as to whether they had recited *birkat ha-mazon*, it is a doubt in a Torah-level obligation and they need to recite *birkat ha-mazon*... but if they ate to satiety it is not a compound doubt, [based on] the possibility that they are exempt on a Torah level, for an unresolved question is not considered a doubt.

ראשון לציון ברכות כ:

ולענין הלכה לכתחלה חיישי[נן] לספק דאורייתא ודיעבד אם ברכו לאחרים יצאו ולא זו אף זו דאם נסתפקו אם ברכו אם לא דצריכין לחזור ולברך כי הנה רבו הפוסקים דהוי דאורייתא רבינו האיי גאון ובה"ג והרי"ף ז"ל והרמב"ן והרשב"א והר"ן בהוכחות מוכיחות דמדאורייתא. והכי נראה שהיא דעת חכמי לונל. והגם דהרמב"ם והר"ז והרא"ש והתוספות ז"ל פסקו דבספיקא קיימא כיון דרבים הם הפוסקים דאורייתא כוותיהו עבדינן ועוד דכל הגאונים קיימי הכי כותיהו פסקינן כל דיעבד:

Rishon Le-Tzion Berachot 20b

In the matter of ideal halacha, we are concerned about a doubt on a Torah level. After the fact, if they recited *birkat ha-mazon* on behalf of others, they discharged their obligation. And not just this but that – for if they are in doubt as to whether they recited *birkat ha-mazon* or not, they need to go back and recite it. For many authorities rule that it is a Torah-level obligation: Rabbeinu Hai Ga'on, and Behag, and Rif, and Ramban, and

Rashba, and Ran with solid proofs that it is from the Torah. And thus seems to be the opinion of the sages of Lunel. And also Rambam and Razah and Rosh and Tosafot ruled that in a case of doubt, we hold that since many authorities rule that it is a Torah-level obligation, we practice according to them, and furthermore, since all the Ge'onim held thus, we always rule like them after the fact.

ביאור הלכה סימן קפו ד"ה אלא

... לענין אשה שנסתפקה אם בירכה ודע דאף דמשו"ע [=דמשלחן ערוך] משמע שהחזיק בדעת הרמב"ם והרא"ש והמאור והריא"ז וסייעתם דנשים בבהמ"ז [=בברכת המזון] ספק הוא אם חייבות מדאורייתא... מ"מ [=מכל מקום] לא בריא כולי האי ויש הרבה מגדולי הראשונים דס"ל [=דסבירא להו] דהם חייבות ודאי מדאורייתא... וע"כ נלענ"ד [=ועל כן נראה לפי עניות דעת] דהסומך ע"ד [=על דעת] השערי אפרים ושאר אחרונים המצריכין להאשה לחזור ולברך לא הפסיד דבלא"ה [=דבלאו הכי] דעת הראשונים הנ"ל דחייבת בודאי מדאורייתא

Bei'ur Halacha 186 s.v. Ele

... In the matter of a woman who is in doubt whether she recited *birkat ha-mazon*. Know that even according to the Shulchan Aruch, where it is implied that he followed the opinion of Rambam and Rosh and the Ma'or and Riaz and their faction, that it is a matter of doubt whether women are obligated in *birkat ha-mazon* on a Torah level... in any case, it is not entirely clear, and there are many major early authorities who maintain that they are certainly obligated on a Torah level... Therefore, it seems in my humble opinion that one who relies on the opinion of the Sha'arei Efraim and the other later authorities who require the woman go back and recite *birkat ha-mazon* has not lost out, for even without this there is the opinion of those early authorities that she is certainly obligated on a Torah level.

ברכות כ:

א"ל רבינא לרבא: נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן? למאי נפקא מינה? לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת (בשלמא) דאורייתא, אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא. (אלא אי) אמרת דרבנן, הוי שאינו מחוייב בדבר, ו"כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן" [משנה ר"ה ג:ח]. מאי?

Berachot 20b

Ravina said to Rava: Women in *birkat ha-mazon* – [is their obligation] on a Torah level or rabbinic? What is the practical implication? To discharge the obligation of the masses. If you say it is a Torah-level obligation, one [person with] a Torah-level obligation comes and discharges [another's]

Torah-level obligation. But if you say it is rabbinic, that is, he is not obligated in the matter, and “anyone who is not obligated in a matter cannot discharge the obligation of the masses.” [Mishna Rosh Ha-shana 3:8]. What [is the halacha]?

ערוך השולחן או"ח קפ"ג:

הוי ספיקא דדינא וזהו גם דעת הרמב"ם בפ"ה ע"ש [=בפרק ה עיין שם] וכן פסק רבינו הב"י בסעיף א' ולכן אינן מוציאות אלא מי שחיובו מדרבנן כמו אשה וקטן

Aruch Ha-shulchan 186:3

The halacha is in doubt, and this is also the opinion of Rambam in chapter 5, and thus ruled Rabbeinu the Beit Yosef in *se'if* 1, and therefore they only discharge the obligation of someone whose obligation is rabbinic, such as a woman or a minor.

ברכות דף מט:

...ברכת מזונא, דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אין מחזירין אותו. אלא מעתה, שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל, הכי נמי דאי טעי הד! אמר ליה: אין....

Berachot 49b

...Birkat ha-mazon, when if he wants, he eats and if he wants, he doesn't eat – we do not make him go back. But according to that, on Shabbatot and Yamim Tovim, when it is not possible not to eat, there too, if he erred, he goes back! He said to him, yes...

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא א

...והרי מצות עונג הוא בכלל מצות עשה דעצרת תהיה לכם... וא"כ [=ואם כן] לא תהא מצוה זו עדיפא מכל מ"ע שהז"ג [=מצות עשה שהזמן גרמא] שנשים פטורות, ומה דאשה מחוייבת במצוה דיו"ט [=דיום טוב] הוא רק בלא תעשה דלא תעשה כל מלאכה, אבל לא במצות עשה דיו"ט [=דיום טוב], ... וכיון דאינה במצות תענוג מותרת להתענות, וממילא אם שכחה להזכיר של יו"ט [=יום טוב] בבהמ"ז [=בברכת המזון] א"צ [=אינה צריכה] לחזור ולברך, דהוי י"ט [=יום טוב] גבי דידהו כמו ר"ח [=ראש חודש] לגבי דידן. זולת בליל א' דפסח דמחוייבות במצה מהקישא דכל שישנו בבל תאכל חמץ, וכן בשבת אם שכחה לומר רצה, דכיון דמחוייבת במ"ע [=במצות עשה] דקידוש מהקישא דזכור ושמור מחוייבת ג"כ [=גם כן] בכל מ"ע [=מצות עשה] דשבת...

Responsa of Rabbi Akiva Eiger, Mahadura Kama 1

...For the mitzva of *oneg* is included in the positive mitzva of “it will be a convocation for you”...If so, this mitzva should not be preferred over every positive time-bound mitzva, from which women are exempt. A woman’s obligation in the mitzva of Yom Tov is only in the negative mitzva of “do not perform any labor,” but not in the positive mitzva of Yom Tov,... and since she is not [obligated in] the mitzva of pleasure, she is permitted to fast, and certainly if she forgot to mention [*ya’aleh ve-yavo*] of Yom Tov in *birkat ha-mazon*, she does not need to go back and recite *birkat ha-mazon*, because Yom Tov for them [women] is like Rosh Chodesh for us [men]. Except for the first night of Pesach, when she is obligated in matza from an analogy [*hekesheh*] to all who are included in the prohibition against eating *chametz*, and similarly on Shabbat if she forgot to say “*retzeh*,” since she is obligated in the positive mitzva of *kiddush* from the analogy of “*zachor*” [remember] and “*shamor*” [keep], she is also obligated in all the positive *mitzvot* of Shabbat...

כף החיים אורח חיים קפח ו

והנשים לעולם אינם חוזרים אפילו בשבת וליל יו"ט [=יום טוב] א' דפסח וסוכות ואע"ג [=ואף על גב] דחייבין לאכול מצה כיון דיש ספק אם חייבין בבהמ"ז מה"ת [=בברכת המזון מן התורה]...

Kaf Ha-chayyim OC 188:6

Women never go back [and repeat *birkat ha-mazon*], even on Shabbat and the first night of Pesach and Sukkot, and even though they are obligated to eat matza, since there is a doubt whether they are obligated in *birkat ha-mazon* on a Torah level...

Rav Yehuda H. Henkin “A Generation That Knew Not Yosef”: Remembering a Gadol Hador on His Thirtieth Yahrzeit.

The Jewish Press, September 2003
He [Rav yosef Eliyahu Henkin] was recognized as a gadol hador without being a rosh yeshiva with disciples to praise him. Among many personal memories I have of him...is that in *birkat hamazon* his wife read the “*harachaman*” section out loud, and he answered amen. Why? To give her “*nachat ruach*” (satisfaction).

THE NATURE OF ZIMMUN

ספר כלבו סימן כה

וענין הזמון הוא ריבוי שבח וגדולה אל הש"י [=השם יתברך] שמזמנין ומתרין זה את זה ומתועדין יחד להודות לו ולשבחו על שפע טובתו כדכתיב (תהלים לד, ד) ונרוממה שמו יחדו

Sefer Kolbo 25

The matter of the *zimmin* is the increase of praise and greatness to God, that they invite and alert each other and join together to thank Him and praise Him for the bounty of His goodness, as it is written (*Tehillim* 34:4) “Let us exalt His name together.”

רש"י ברכות מה: ד"ה ואמר רבי זירא...

...דכיון דאחד יוצא בברכת חברו אשמעינן דאין זימון דאי יש זימון ברכת שניהם היא שהרי אומר נברך והוא עונה ברוך הוא:

Rashi Berachot 45b s.v. Ve-amar Rabbi Zeira

...Since [when only two people eat together] one person discharges his obligation through his fellow's recitation of *birkat ha-mazon*, we learn that there is no *zimmin* [with only two people]. For if there were a *zimmin*, the *beracha* would be of both together, for [one] says “Let us bless” and [the other] answers “Blessed be He.”

גרי"ד סולובייצ'יק, “בעניין אחד מברך ברכת המזון לכולם” שיעורים לזכר אבא מרי ב

...דבעצמה של ברכת המזון נאמרו שתי חליות ברכה: א) חפצא של ברכת המזון של יחידים, על פי גזירת הכתוב ד”ואכלת ושבעת וברכת” (בלשון יחיד); ב) חפצא של ברכת המזון בחבורה על ידי זימון על פי גזירת הכתוב “גדלו לה” אתי ונרוממה שמו יחדו, “ אשר לגביו חלות קיום “יחדו” הוא יסוד היסודות. חלות זימון נקבעה בעצם מהותה של ברכת המזון, המהווה חפצא מיוחד של ברכת המזון בזימון, בחלות שם “יחדו.”

Rav Yosef Dov Soloveitchick, 'In the Matter of One Recites Birkat Ha-mazon for All' Shiurim in Memory of my Father and Teacher II

...Within *birkat ha-mazon* itself, two *chaluyot* [instantiations] of *beracha* are mentioned: (a) the entity of *birkat ha-mazon* of individuals, according to the directive of the verse “and you shall eat and be satisfied and bless” (in the singular); (b) the entity of *birkat ha-mazon* in a *chavura* [group] through *zimmin*, according to the directive of the verse “give greatness to God with me and let us exalt His name together” (*Tehillim* 34:4) regarding which the instantiation of the fulfilment of “together” is the ultimate foundation. The instantiation of *zimmin* is fixed in the essence of *birkat ha-mazon*, which constitutes a unique entity of *birkat ha-mazon be-zimmin*, instantiating “together.”

רמב"ם הלכות ברכות פרק ה:ב-ג

ואי זו היא ברכת הזימון? ...מברך אחד מהם ואומר נברך שאכלנו משלו והכל עונין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, והוא חוזר ומברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ואחר כך אומר ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הזן את העולם כולו בטובו עד שגומר ארבע ברכות והן עונין אמן אחר כל ברכה וברכה.

Rambam, Laws of Berachot 5:2-3

What is the *beracha* of *zimmun*? ... One of them blesses and says “Let us bless from Whom we have eaten,” and all answer “Blessed is He from Whom we have eaten and through Whose goodness we live.” Afterwards, he says “Blessed are You, Lord our God, King of the world, who sustains the entire world with His goodness...” until he finishes the four *berachot* [of *birkat ha-mazon*], and they answer “Amen” after each *beracha*.

משנה ברורה קפג:כז-כח

נכון הדבר – היינו אף דמדינא היה יותר נכון שישמעו המסובין כל הבהמ”ז [=ברכת המזון] מפי המזמן והוא יוציאם בברכתו ובעצמן לא יברכו כלל מ”מ בעבור שמצוי בעו”ה [=בעוונותינו הרבים] שהמסובין מסיחין דעתם ואינם מכוונין לדברי המברך כלל ונמצא שחסר להם בהמ”ז [=ברכת המזון] לגמרי ומבטלין עשה דאורייתא בידיהם לכך נכון כהיום יותר שהמסובין יאמרו בעצמן בלחש כל מלה ומלה עם המברך כדי שיברכו יחדו ונקרא עי”ז [=על ידי זה] ברכת זימון ומתקיים מה שאמר הכתוב גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו דמזה ילפינן ברכת זימון... המברך צריך לברך ברכה ראשונה עכ”פ [=על כל פנים] בקול רם כדי שישמעו המסובין והם יאמרו בלחש עמו מלה במלה ורק בסיום הברכה יקדימו לסיים כדי שיענו אמן כמו שכתב רמ”א...

Mishna Berura 183:27-28

It is proper – that is, even though halachically it is more proper for those who eat to hear all of *birkat ha-mazon* from the *mezammen*, and he should discharge their obligations with his *beracha*, and they should not bless for themselves at all, in any case, because it is common, given our many sins, that those who eat are distracted and do not focus on the words of the *mevarech* at all, end up completely missing *birkat ha-mazon*, and actively fail to fulfill a positive Torah-level mitzva. Therefore, today it is more proper that those who eat should recite every word to themselves quietly along with *mevarech*, in order that they should recite it together, and thus it is called *birkat ha-zimmin* and fulfils what the verse says: “give greatness to God with me and let us exalt His name together,” for from this we derive *birkat zimmin*....The *mezammen* must recite in any event the first *beracha* aloud so that those eating hear him, and they say it quietly along with him word for word and just at the end of

the *beracha* they should finish ahead of him so that they can answer amen [to the end] as Rema wrote...

ברכות מו.

עד היכן ברכת הזמון? רב נחמן אמר: עד נברך; ורב ששת אמר: עד הזן.

Berachot 46a

Until where is *birkat ha-zimmon*? Rav Nachman said: until “*nevarech*” and Rav Sheshet said: until “*ha-zan*.”

שולחן ערוך אורח חיים ר:ב

אינו צריך להפסיק אלא עד שיאמר: ברוך שאכלנו משלו וכו', וחוזר וגומר סעודתו בלא ברכה בתחלה. הגה: וי"א [=ויש אומרים] שצריך להפסיק עד שיאמר: הזן את הכל, וכן נוהגין (הרא"ש ותוס' והר"י בשם בה"ג והטור).

Shulchan Aruch OC 200:2

He needs to stop [eating] only until [the *mezammen*] says “*Baruch she-achalnu mi-shelo...*” and he goes back and finishes his meal without reciting a *beracha* first. Rema: Some say that he needs to stop [eating] until [the *mezammen*] says “*ha-zan et ha-kol*” and thus is the practice.

משנה ברורה סימן קפג:כח

אלא המברך צריך לברך ברכה ראשונה עכ"פ [=על כל פנים] בקול רם כדי שישמעו המסובין והם יאמרו בלחש עמו מלה במלה ורק בסיום הברכה יקדימו לסיים כדי שיענו אמן כמו שכתב רמ"א ועיין במ"א [=במגן אברהם] שהוא מצדד להורות כהתשב"ץ ש"ל [=שסבירא ליה] דעד הזן את הכל צריכין לשתוק ולשמע ולכוין לצאת מן המברך [ומשם ואילך יברכו בעצמן בלחש עם המברך] דעד שם היא ברכת הזימון אבל אין אנו נוהגין כן ומ"מ [=ומכל מקום] הטוב והישר כשיודע במסובין שיכוונו לדבריו לעשות כהתשב"ץ רק שיודע להם מתחלה שיכוונו לצאת וגם הוא יכוון להוציאם ודוקא כשהשומעים כלם מבינים לשון הקדש דאל"ה [=דאם לאו הכי] בודאי טוב יותר שיברכו בעצמן כל הבהמ"ז [=ברכת המזון] ולא לצאת מן המברך [א"ר]

Mishna Berura 183:28

Rather, the *mezammen* needs to recite at least the first *beracha* out loud so that those who eat can hear it, and they should say it quietly with him word by word, and only at the end of the *beracha* they should finish first in order to answer amen, as Rema wrote. See Magen Avraham, who is inclined to rule like Tashbetz who maintained that until “*ha-zan*” everyone needs to listen silently and have intention to discharge their obligation with the *mezammen* [and from there on, they should

recite *birkat ha-mazon* quietly to themselves with the *mezammen*] because *birkat ha-zimmun* goes till there, but this is not our practice. In any case, it is good and proper, when he knows that those eating will have intent for his words, to do according to the Tashbetz; he should just notify them at the beginning that they should have intention to discharge their obligation and he will have intention to discharge their obligations, and specifically when all those listening understand Hebrew, for otherwise it is certainly better for them to recite the entire *birkat ha-mazon* themselves and not discharge their obligation with the *mevarach* [Eliya Rabba].

ברכות מח:

תנו רבנן: מנין לברכת המזון מן התורה? שנאמר... את ה' אלקיך – זו ברכת הזמון, ... רבי אומר: [אינו צריך], ... ברכת הזמון – מגדלו לה' אתי [ונרוממה שמו יחדו].

Berachot 48a

Our rabbis taught [in a *baraita*]: Whence do we know that *birkat ha-mazon* is from the Torah? For it is said... “[bless] the Lord your God” (*Devarim* 8:10) this is *birkat ha-zimmun* ... Rabbi [Yehuda Ha-nassi] says: This is unnecessary. ... *birkat ha-zimmun* derives from “*Gadelu la-Shem iti [u-neromema Shemo yachdav]*” “Give greatness to God with me [and let us exalt His name together]” (*Tehillim* 34:4).

כתוב שם לראב"ד ברכות מד.

ברכת זימון שהיא מן התורה...

Katuv Sham, Ra'avad Berachot 44a

Birkat zimmun, which is from the Torah...

6.

חידושי הרא"ה ברכות מה.

דמוסיפין ברכת זמון, ומדרבנן הוא ודאי וקרא אסמכתא בעלמא...

Chiddushei Ha-Ra'ah Berachot 45a

For we add *birkat zimmun*, and it is certainly rabbinic, and the verse is merely a mnemonic device...

קרית ספר הלכות ברכות פרק ה

ברכת זמון ילפינו מדכתיב "את ה' אלקיך" ונראה דהיינו ברכת זמון בעשרה או יותר דמזכירין את ה' דהכי משמע קרא "את ה' אלהיך"... עשרה שאכלו כאחת כדי שביעה אינם רשאים ליחלק דחל עליהם חובת זימון מדאורייתא דכתיב "את ה' אלהיך" והוי דבר שבקדושה וצריך עשרה ...

Kiryat Sefer Hilchot Berachot 5

We derive *birkat zimmun* from what is written "the Lord your God," and it seems that this is *birkat ha-zimmun* with ten or more, when we mention God, for this is the simple meaning of the verse "the Lord your God"... Ten who ate together to satiety are not permitted to split up, because the obligation of *zimmun* falls upon them on a Torah level, as it is written "the Lord your God," and this is a *davar she-bikdusha* and requires ten...

ברכות מה.

משנה. שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. גמרא. מנא הני מילי? אמר רב אסי: דאמר קרא גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו. רבי אבהו אמר מהכא: כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו.

Berachot 45a

Mishna: Three who ate as one are obligated to recite *zimmun*. ... Gemara: From where do we derive these things? Rav Asi said: As the verse says "Give greatness to God with me and let us exalt His name together" (*Tehillim* 34:4). Rabbi Abahu says from here: "*Ki shem Hashem ekra, havu godel l-Elokeinu*" "For I will call upon the Lord's name; give greatness to our God" (*Devarim* 32:3).

R. Joseph B. Soloveitchik, "An Exalted Evening: The Seder Night," in Festival of Freedom, ed. Joel B. Wolowelsky and Reuven Ziegler (Ktav: 2006), p. 21.

The idea which this *halakhah* tries to translate into a ceremonial is that of a community formed by the act of eating. The *se'udah* is designed not only to satisfy man's physical needs, but also to take him out of his sheltered seclusion and loneliness and let him join the thou. Eating becomes a cohesive force bringing together people who were shut up in their own small worlds and coalescing them into a community. The Halakhah is aware of the fact that a meal partaken together unites people, fosters friendship, and fashions a company of eaters that may, in the long run, become a community of God-seekers and the God-committed.

BLESSING TOGETHER

תלמוד ירושלמי ברכות פרק ו:ו

מה בין מוגמר ובין יין? מוגמר, כולן מריחין. יין, אחד הוא טועם.

Talmud Yerushalmi Berachot 6:6

What is the difference between incense and wine? Incense, everyone smells. Wine, [each] one tastes.

ברכות מה:

אמר אביי, נקיטינן: שנים שאכלו כאחת – מצוה ליחלק.

Berachot 45b

Abbaye said: We have a tradition: Two who ate as one – it is a mitzva to separate.

רש"י שם

מצוה ליחלק – ולברך כל אחד בפני עצמו, בין ברכת המוציא בין ברכת המזון.

Rashi ad. loc.

It is a mitzva to separate – and for each person to recite the *beracha* individually, both for *birkat ha-motzi* and *birkat ha-mazon*.

ברכות מב-מב:

משנה. היו יושבין – כל אחד מברך לעצמו, הסבו – אחד מברך לכולן. גמרא: ...הסבו – אין, לא הסבו – לא. ורמינהו: עשרה שהיו הולכים בדרך, אף על פי שכולם אוכלים מככר אחד – כל אחד ואחד מברך לעצמו; ישבו לאכול, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מככרו – אחד מברך לכולם. קתני ישבו, אף על פי שלא הסבו! – אמר רב נחמן בר יצחק, כגון דאמרי: ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן.

Berachot 42a-b

Mishna: If they were sitting, each one recites a *beracha* on his own. If they reclined, one recites a *beracha* for all of them. Gemara: ...If they reclined, yes; if they did not recline, no. They raised an objection: Ten who were walking on the road, even though all of them were eating from one loaf, each one recites a *beracha* for himself; if they sat down to eat, even though each one of them eats from his own loaf, one person recites a *beracha* for all of them. It is taught “they sat” even though they did not recline! Rav

Nachman bar Yitzchak said: In a case when they said: Let's go and eat in such-and-such a place.

רש"י ברכות מב: ד"ה בדוך פלן

במקום פלוני, דקבעו להם מתחלה מקום בדבור ועצה והזמנה – הוי קביעות, אבל ישבו מאליהן במקום אחד יחד – אינה קביעות

Rashi Berachot 42b s.v. Be- duch pelan

In such-and-such a place, for they established a place for themselves in advance with speech, counsel, and designation [hazmana]– this is kevi'ut. But if they sat down on their own in one place together – it is not kevi'ut.

תוספות ברכות מב. ד"ה הסבו אחד מברך לכלן

ואנו אין לנו הסבה אלא בפת בלבד ופת מהני אפי[לו] בלא הסבה דדוקא לדידהו שהיו אוכלים בהסבה היו צריכים הסבה אלא ישיבה שלנו הוי קביעות לנו כהסבה דידהו שהם היו רגילים כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו אבל עכשיו כולנו אוכלים על שלחן אחד וכשאנו אוכלין יחד היינו קביעותינו...

Tosafot Berachot 42a s.v. hesevu echad mevarech le-chulan

If they reclined, one recites a for all of them. – We do not have reclining except with bread alone, and bread is effective even without reclining. For specifically for them, because they ate reclining, they required reclining. But our sitting is kevi'ut for us as reclining was for them, for they were accustomed for each one to recline on his couch at his table, but now all of us eat at one table and when we eat together, that is our kevi'ut.

רא"ש ברכות ו:לג

אחד מברך לכולן ירושלמי ריב"ל אומר בשבועה (כך) [הבן] היא מתניתין באורחים. הא בעל הבית בתוך ביתו לא. פי[רוש] דבע"ה [=דבעל הבית] שכל בני ביתו נגררין עליו אין צריכין הסיבה כי כולן סומכים עליו:

Rosh Berachot 6:33

One blesses for all of them. Yerushalmi: Rabbi Yehoshua ben Levi says: The mishna is the case of a berit mila with guests. That implies that a householder within his house, no. The explanation is that for a householder, since all the members of his household are drawn after him, they do not require reclining because they are all dependent upon him.

שולחן ערוך אורח חיים קסז:יא

אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם, ודוקא הסיבו שהוא דרך קבע (הג"ה או בעל הבית עם בני ביתו דהוי כהסיבו – טור) אבל אם היו יושבים בלא הסיבה כיון שאינם נקבעים יחד כל אחד מברך לעצמו, ואם אמרו נאכל כאן או במקום פלוני כיון שהכינו מקום לאכילתן הוי קבע ואפילו בלא הסיבה. והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת הוי קביעות ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמי. ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן או בעל הבית עם בני ביתן לא מהני אא"כ [=אלא אם כן] ישבו בשלחן א' או במפה אחת.

Shulchan Aruch OC 167:11

If they were two or many, one recites the *beracha* for all of them, and specifically if they reclined, which is the manner of *keva* (Rema – or a householder with members of his household, which is as if they reclined – Tur). But if they were sitting without reclining, since they are not established [*nikba'im*] together, each one recites a *beracha* for himself. If they said, “let’s eat here, or in such-and-such a place,” since they prepared a place to eat, this constitutes *keva* even without reclining. Nowadays, when we are not accustomed to recline, our sitting at one table, or without a table with one (table)cloth is *kevi'ut*, and even for members of a *chavura* it is like their reclining. For us, even if they established a place for their eating, or a householder with the members of his household, it is not effective unless they sat at one table or one (table)cloth.

רא"ה ברכות מב:

והוי יודע כלל לברכת הנהנין...אינו מוציא אלא בשהן דרך קביעות וחבורה לפי שהן כגוף אחד וחשובין כאלו כל אחד ואחד מברך...

Ra'ah Berachot 42b

Know a general principle regarding *birchot ha-nehenin*...one [person] does not discharge [others' obligations] except when they are in a manner of *kevi'ut* and *chavura*, because they are like a single body, and it is considered as if each one of them recites the *beracha*...

רש"י ברכות מה: ד"ה מצוה ליחלק

[שנים שאכלו כאחת] מצוה ליחלק – ולברך כל אחד בפני עצמו, בין ברכת המוציא בין ברכת המזון.

Rashi Berachot 45b s.v. mitzva leichalek

[Two who ate as one] it is a *mitzva* to separate – and for each one to bless separately, both for *birkat ha-motzi* and for *birkat ha-mazon*.

תוספות ברכות דף מב. ד"ה הסבו אחד מברך לכלן

...בגמרא משמע דמיירי בין בברכת המוציא בין בברכת המזון...

Tosafot Berachot 42a s.v. hesevu

If they reclined, one recites a for all of them ... In the gemara, this is understood to apply both to *birkat ha-motzi* and to *birkat ha-mazon*...

משנה ברכות ז:ד

שלשה שאכלו כאחד אינן רשאים ליחלק וכן ארבעה וכן חמשה ששה נחלקין ...

Mishna Berachot 7:4

Three who ate as one are not permitted to separate, and similarly four, and similarly five. Six [may] separate...

שולחן ערוך אורח חיים קצג:ד

שלשה שישבו לאכול וברכו ברכת המוציא... ואפילו לא אכל עדיין כזית פת, אינם רשאים ליחלק.

Shulchan Aruch OC 193:4

Three who sat down to eat and recited *birkat ha-motzi*...even if they have not yet eaten a *ke-zayit* of bread, they are not permitted to separate.

חידושי הרמב"ן ברכות נ.

ועוד פירשנו למעלה (מ"ה א') שאין צריך לשלשה שאכלו כאחת להסיבה ולא לקביעות מקום אלא כל שאכלו כאחת מזמנין.

Chiddushei Ha-Ramban Berachot 50a

We have further explained above (45a) that there is no requirement for three who ate as one for reclining or for *kevi'ut* of a place, but all those who ate as one recite *zimmun*.

שולחן ערוך אורח חיים קצג:ב

אפילו לא הוקבעו מתחלה כולם לאכול יחד ... אינם רשאים ליחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה...

Shulchan Aruch OC 193:2

Even if they were not all established from the beginning to eat together ... they are not permitted to separate, since they become established together at the end of the eating...

OBLIGATION

ערכין ג.

“הכל חייבין בזימון” לאתויי מאי? לאתויי נשים ועבדים, דתניא: נשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנין לעצמן.

Arachin 3a

“All are obligated in *zimmun*” – to include what? [What additional class of people is included in the obligation of *zimmun* by virtue of the word “all”?] To include women and bondsmen, as it is taught [in a baraita]: “Women recite a *zimmun* for themselves, and bondsmen recite a *zimmun* for themselves.”

רא"ש ברכות ז: ד

ונ"ל ההיא דערכין ע"כ [=על כרחך] לחיובא הוא דמרבי להו מדקתני הכל חייבין...ועוד כיון דנשים חייבות בבהמ"ז [=בברכת המזון] או מדאורייתא או מדרבנן למה לא יתחייבו בזימון כמו אנשים?

Rosh Berachot 7:4

It seems to me that the passage in *Arachin* must be read as obligating, for it includes them [women in obligation], as it is taught “all are obligated”...Furthermore, since women are obligated in *birkat ha-mazon*, either on a Torah level or rabbinically, why shouldn't they be obligated in *zimmun* like men?

קיצור פסקי הרא"ש ברכות ז:ד

נשים מזמנין לעצמן וחייבות בכך ועבדים מזמנין לעצמן ואין נשים ועבדים מצטרפין ותימה שלא נהגו הנשים עכשיו לזמן.

Kitzur Piskei Ha-Rosh Berachot 7:4

Women recite *zimmun* for themselves and are obligated to do so, and bondsmen recite *zimmun* for themselves, and women and bondsmen do not join together, and it is puzzling that women now do not have the custom to recite *zimmun*.

רבינו יונה על הרי"ף ברכות לג. בדפי הרי"ף

ונראה למורי הרב נר"ו שחייבות הן לזמן משום דבמסקנא מתרצים בגמ' (שם) שאני התם דאיכא דעות ונראה לומר אע"פ [=אף על פי] שהן נשים כיון שהן שלש דין הוא שיזמנו דהא איכא ג' דעות אבל בשני בני אדם דליכא ג' דעות לא

וכיון דבמסקנא תלינן הדבר בדעות מסתמא משמע שהן חייבות לזמן כשהם שלש.

Rabbeinu Yona on Rif Berachot 33a, Rif pagination

It seems to my teacher the Rav that they are obligated to recite *zimmun* because they ultimately resolve in the gemara: “it is different there [in that case of three women reciting *zimmun*], because there are [three distinct] minds,” and it seems to say that even though they are women, since they are three, the law is that they should recite *zimmun*, for there are three minds. But with two men, where there are not three minds, no. And since the matter ultimately depends on [the presence of] minds, the simple meaning is that they are obligated to recite *zimmun* when they are three.

ספר הרוקח הלכות סעודה שלג

נשים ועבדים מזמנין לעצמן וחייבין בזימון:

Sefer Ha-Roke'ach Hilchot Seuda 333

Women and bondsmen recite *zimmun* for themselves and are obligated in *zimmun*.

רמב"ם הלכות ברכות ה:ז

נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן אבל מזמנין לעצמן, ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מפני הפריצות, אבל נשים מזמנות לעצמן...

Rambam Hilchot Berachot 5:7

Women and bondsmen and minors are not included in a [freemen's] *zimmun*, but they recite *zimmun* for themselves, and there should not be a *chavura* of women and bondsmen and minors because of licentiousness, but women recite *zimmun* for themselves...

ברכות מה:

נשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנים לעצמן, נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן – אין מזמנין

Berachot 45b

Women recite a *zimmun* for themselves, and bondsmen recite a *zimmun* for themselves. Women, bondsmen, and minors, if they wish to recite a *zimmun* [together]– they do not recite a *zimmun*.

וקשה, אמאי לא נהגו? מדקתני "מזמנות" משמע דקאמר 'חייבות לזמן'. וי"ל [ע"ש לומר] ד"נשים מזמנות לעצמן" היינו אם רצו לזמן מזמנות. וכן משמע קצת הלשון מדקתני בסמוך "נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין"... והא דקאמר בריש ערכין (דף ג. ושם) "הכל מחוייבין בזימון לאתויי נשים" לענין רשות קאמר ולא לענין חובה.

Tosafot 45b s.v. Shani

It is difficult, why are they [women] not accustomed [to recite *zimmun*]? From what is taught "they recite *zimmun*" it sounds as though "they are obligated to recite *zimmun*." One can answer that "women recite *zimmun* for themselves" – is if they wish to recite *zimmun*, they recite *zimmun*. And this is slightly the meaning of the language is taught afterwards, "women, bondsmen, and minors, if they wish to recite a *zimmun* – they do not recite a *zimmun*" ... And what is said at the beginning of *Arachin* (3a), "All are obligated in *zimmun*" to include women" is said as a voluntary matter and not as an obligatory matter.

ספר מצוות גדול עשין סימן כז

...ונשים מזמנות לעצמן כדגרסינן בפ"ק [=בפרק קמא] דערכין (ג, א ע"ש בתו' [=ע"ין שם בתוספות]) "הכל חייבין בזימון לאתויי נשים ועבדים דתניא נשים מזמנות לעצמן ועבדים לעצמן, ותימא דבריש שלשה שאכלו מסיק דנשים מזמנות לעצמן רשות ואומר ר"י דלעצמן דווקא רשות אבל כשאוכלין עם האנשים חייבות ויוצאות בזימון שלנו ואין מברכות לעצמן ופעמים היה אומר ר"י לנשים שלא לברך ויוצאות בזימון האנשים:

Sefer Mitzvot Gadol, Positive Mitzvot, Siman 27

...Women recite *zimmun* for themselves as we learn in the first chapter of *Arachin* (3a, see Tosafot there), "all are obligated in *zimmun* to include women and bondsmen, as it is taught, women recite *zimmun* for themselves and bondsmen for themselves." And it is a question for in the beginning of "Three who ate" [*Berachot* chapter 7], he concludes that women reciting *zimmun* for themselves is voluntary. And Ri says that specifically for themselves it is voluntary, but when they eat with men they [women] are obligated and discharge their obligation with our [men's] *zimmun*, and do not bless [*birkat ha-mazon*] for themselves. And sometimes Ri would tell women not to bless [*birkat ha-mazon* on their own when eating with men], and they would discharge their obligation with the men's *zimmun*.

משנה ברורה סימן קצט:טז

י"ל [=יש לומר] הטעם דלא רצו חכמים להטיל עליהם חיוב ברכת הזימון כשהם בפ"ע [=בפני עצמן] משום שאינו מצוי כ"כ [=כל כך] שיהיו בקיאות בברכת הזימון:

Mishna Berura 199:16

One can say that the reason the sages did not wish to impose on them [women] the obligation of *birkat ha-zimmun* when they are on their own is because it is not so common for them to be proficient in *birkat ha-zimmun*.

שולחן ערוך אורח חיים קצט: ז

נשים מזמנות לעצמן, רשות. אבל כשאוכלות עם האנשים, חייבות ויוצאות בזמון שלנו.

Shulchan Aruch OC 199:7

Women recite *zimmun* for themselves, as a *reshut* [voluntary matter]. But when they eat with the men, they are obligated and discharge their obligation with our *zimmun*.

ביאור הגר"א אורח חיים קצט

...ודברי הרא"ש עיקר וכ"כ תר"י ע"ש [=וכך כתבו תלמידי רבינו יונה עין שם].

Bei'ur Ha-Gera OC 199

... Rosh's words are primary, and thus wrote Talmidei Rabbeinu Yona, see there.

ערוך השולחן אורח חיים סימן קצט:ב

ולא שמענו מעולם שנשים יזמנו לעצמן

Aruch Ha-shulchan OC 199:2

...We have never heard of women reciting *zimmun* for themselves...

בן איש חי פרשת קרח סעיף יג

ראוי שכל אדם ילמד לנשי בני ביתו שיהיו מזמנות לעצמן כשהם אוכלים בשלושה.

Ben Ish Chai Parshat Korach 13

It is fitting that every man should teach the women of his household that they should recite *zimmun* for themselves when they eat in [a group of] three.

...נלע"ד [=נראה לפי עניות דעת] לצדד דאף לדעת הגר"א ד"נשים מברכות לעצמן" חובה, היינו כשהן "לעצמן" כלומר שאין אנשים עמהם, אבל כשהם עם אנשים... הנשים אינן חייבות בזימון. דחיוב זימון הוא חל על כל האוכלים כחדא, אבל בהיותם יחד עם האנשים דבעי צניעותא כיון דלא חשיבי ככולם שאכלו כחדא, תו לא מחייבו בזימון. ואף דהכא איכא ג' נשים לבד וא"צ [=ואין צורך] לצירוף האנשים, מ"מ [=מכל מקום] לא חילקו חכמים לומר שהנשים יהו חייבות ואנשים פטורים... ונשאלתי אם רוצות להחמיר ולזמן כדי לצאת מכל ספק אי שפיר עבדי. ולענ"ד [=ולפי עניות דעת] יש לחוש בזה מכמה פנים, חדא, שמא איכא בזה חשש יוהרא, ועוד דג' נקרא רבים, וא"כ [=ואם כן] אולי יש בזה "לא תתגודדו" כשמקצתן נוהגין להחמיר נגד מנהג העיר, ומה עוד שלע"ד [=שלפי עניות דעת] יש לחשוש כאן לאיסור ברכה לבטלה...

Teshuvot Ve-hanhagot 4:51

It seems in my humble opinion to be inclined to think that, despite the opinion of Gera that "women recite *zimmun* for themselves" is an obligation, that is when they are by "themselves," meaning, there are no men with them, but when they are with men ... the women are not obligated in *zimmun*. For the obligation of *zimmun* falls on all those who are eating as one unit, but when they are together with men, which requires modesty, since they are not considered as if all of them have eaten as one, they are no longer obligated in *zimmun*. And even where there are three women alone and no need to include the men [present], in any case the sages did not make a distinction that the women should be obligated and the men exempt...And I was asked, if they [women] want to be stringent and to recite *zimmun* in order to avoid any doubt, are they acting properly. In my humble opinion, there are several reasons to be concerned about this. One, lest there be in this a suspicion of *yuhara* [spiritual haughtiness], and furthermore that three are called many and if so perhaps this has an aspect of "*lo titgodedu*" [the prohibition of forming factions] when a few adopt a stringency against the custom of the city, and furthermore in my humble opinion one should be concerned here about the prohibition of *beracha le'vatala*...

Rav Dovid Cohen, Letter to Jewish Action, winter 2000.

...There are two worlds: *halacha* and *halacha lema'aseh*. It is my halachic opinion that women's *minyanim*...and the like, are prohibited by the Torah because they are consequences of the feminist movement. I would not answer even as an "outsider" in front of the women, since this could be construed as giving assent to [feminist] actions that I find objectionable.

רב דוד אויערבאך, הליכות ביתה יב:ז

שלוש נשים שאכלו ביחד עם איש אחד או שנים, נכון שאחת מהן תברך ברכת הזימון ולא האיש... [הערה יד]... מדודי הגרש"ז שליט"א שמעתי דאם הנשים בקיאות לזמן בעצמן הרי אין נכון לכתחילה להוציא [האיש] מי שהוא בקי לברך בעצמו [הנשים]... אבל נראה פשוט שגם האיש אע"פ [=אף על פי] שאין עליו חובת זימון וכנ"ל מ"מ [=מכל מקום] יכול לענות אחריהן... וכן שמעתי מדודי הגרש"ז שליט"א.

Rav David Auerbach, Halichot Beitah 12:7 and n. 14

Three women who ate together with one or two men, it is proper for one of them to recite *birkat ha-zimmun* and not the man, but certainly the man is permitted to respond after them...[n. 14] ...From my uncle Rav Shlomo Zalman I heard that if the women are proficient in reciting *zimmun* for themselves, it is not proper *le-chat'chila* (ab initio) [for the man] to discharge the obligation of someone who is proficient in blessing for himself [the women]... but it seems simple that also for a man, even if he does not have an obligation of *zimmun* as above, in any case he can answer after them [the women]... and thus I heard from my uncle Rav Shlomo Zalman.

ריטב"א הלכות ברכות ז:ב

נשים חייבות בברכת המזון מן התורה ולפיכך אשה מברכת לאיש על ידי זימון.

Ritva Hilchot Berachot 7:2

Women are obligated in *birkat ha-mazon* on a Torah level and therefore a woman can recite *birkat ha-mazon* through *zimmun* for a man.

כף החיים אורח חיים קצט:כד

ויוצאות בזימון שלנו. משמע דדוקא האנשים אומרים ברכת הזימון והנשים יוצאות אבל לא בהיפך שהנשים יאמרו ברכת הזימון והאנשים יוצאים. והטעם נ"ל [=נראה לי] משום דהנשים ספק אם הם חייבים מה"ת [=מן התורה].

Kaf Ha-chayyim OC 199:24

"They discharge their obligation with our *zimmun*." Meaning that specifically the men recite *birkat ha-zimmun* and the women discharge their obligation, but not the reverse, that the women recite *birkat ha-*

zimmun and the men discharge their obligation. The reason seems to me because there is doubt whether the women are obligated on a Torah level

שו"ת אגרות משה או"ח ה:ט:

אם נשים שאכלו עם שלושה אנשים חייבות לענות בברכת הזימון: בדבר נשים כשאכלו בשלחן עם ג' אנשים, חייבות לענות ברכת הזימון, כמפורש בסימן קצ"ט סעיף ז'. אבל בחול, שליכא ברוב המקומות סעודה קבועה לאכול כולן ביחד, והיא טרודה בעשיית האוכלין ובהגשתן להשלחן לכל אחד, אין כוונתה לישיב לאכול ביחד. וכ"ש [=וכל שכן] כשיש לה ילדים קטנים שמטרידין אותה, ואין לה פנאי לקבוע אכילתה אפילו בפני עצמה, וכ"ש [=וכל שכן] שלא עם אחרים, בחול שכל אחד ממנה באכילתו, שא"כ [=שאם כן] הא לא שייכא כלל לאכילתן. ומזה נמשך שאף אם אירע לפעמים שגם האשה היה לה פנאי לאכול בקביעות, לא הורגלו הנשים לענות לזימון.

Responsa Iggerot Moshe OC 5:9:10

If women who ate with three men are obligated to answer *birkat ha-zimmon*: In the matter of women who ate at the table with three men, they are obligated to answer *birkat ha-zimmon*, as is clear in SA 199:7. But on weekdays, when in most places there isn't an established meal where everyone eats together, and she is busy with preparing food and bringing it to the table for everyone, she does not intend to sit and eat together [with them]. All the more so when there are little children keeping her busy, and she does not have time for a fixed meal even on her own— and all the more so with others— on weekdays when everyone is rushing to eat. For if so, she has no connection at all to their eating. From this we can infer that even if it happens sometimes that also the woman had time to eat with *kevi'ut*, women did not become habituated to answer *zimmon*.

שו"ת שבט הלוי א:לח

ואשר שאלת, שאלת חכם, דכיון דקיי"ל בסי' קצ"ט דנשים עם האנשים חייבות בזימון ויוצאות ע"י [=על ידי] האנשים, וא"כ [=ואם כן] היאך נתרץ מנהג חסידים ואנשי מעשה, שהולכים בסוף סעודת הבית אל שולחן רבם ומפקיעים בזה חיוב זימון הנשים שחל עליהם כבר?... נראה לי שסומכים עצמם על דעת הב"ח שבמג"א סימן ר' ס"ק ב', שכתב בשיטת רב האי גאון, דקודם גמר הסעודה אפילו היו יחד בתחלת הסעודה עדיין רשאי לצאת, והאי דסי' קצ"ג ס"ד מיירי שגמרו סעודתן כאן, ע"ש, וא"כ [=ואם כן] הכא בנ"ד [=בנידון דידן], שיוצאים קודם גמר סעודה, דהא גומרים סעודתן על שלחן רבם, הרי יש לנו עמודי ברזל הב"ח והמג"א לסמוך עליהם. ונהי דלהלכה לענין אנשים, גדולי פוסקי האחרונים דחו דברי הב"ח מהלכה...

Responsa Shevet Ha-levi I:38

That which you asked, a question to a scholar, that since it is established in SA 199 that women with men are obligated in *zimmun* and discharge their obligation through the men, if so, how do we justify the custom of *chassidim* and people of deeds, who go after the meal at home to the *tisch* of their rabbi and remove in this way the obligation of *zimmun* from the women, upon whom it has already fallen?... It seems to me that they rely on the opinion of Bach, in Magen Avraham 200:2, who wrote according to the approach of Rav Hai Ga'on, that before the end of the meal, even if they were together at the beginning of the meal, one is still permitted to depart, and 183:4 applies when they finished their meal in that place, and if so, here in our case, where they go out before the end of the meal, and finish their meal at their rabbi's *tisch*, we have the iron pillars of Bach and Magen Avraham upon whom to rely. As for the halacha [in general] for men, the great later halachic authorities rejected the words of Bach from halacha...

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן קצט:ו

נשים האוכלות עם ג' אנשים שחייבים לזמן חייבות גם הם לזמן עמהם ואם הם שלש ורצו ליחלק לזמן לעצמן הרשות בידם (אם האנשים הם פחות מי' שאינם מזמנים בשם...).

Shulchan Aruch Ha-rav OC 199:6

Women who eat with three men who are obligated to recite *zimmun*, are also obligated to recite *zimmun* with them. And if they are three [women] and want to separate to recite *zimmun* for themselves, they are permitted to (if the men are fewer than ten and are not reciting *zimmun* with God's name...).

שער הציון קצט:ט

...דכיון דאחייבו להו בזימון מחמת שאכלו בחבורה של ג' אנשים וחל ממילא עליהו גם כן חיובא, כמו שכתב הלבוש, אפילו לאחר שנפרדו מהם לא פקע חיובייהו ועדיין הן מחוייבות בזימון ולא רשות... דאין לנו לכופן שישובו דוקא בחבורה אחת עם גברים, ובפרט להגר"א שפסק לעקור דנשים מזמנות לעצמן חוב, בודאי לא יפסידו כלום על ידי פרידתן:

Sha'ar Ha-tziyyun 199:9

...Since they [women] became obligated in *zimmin* because they ate with a *chavura* of three men and the obligation certainly falls on them as well, as Levush wrote, even after they separated from them, their [women's] obligation did not go away, and they are still obligated in *zimmin* and it is not optional...For we cannot force them to sit specifically in one *chavura* with men, and especially according to Gera who ruled that women are obligated to recite *zimmin* for themselves, certainly they would not lose anything by separating.

מירב טובול כהנא, נשים בברכת הזימון, טללי אורות טו (תשס"ט)

בשנים האחרונות אנו עדים יותר ויותר לתופעה שנשים שאכלו יחד ונתחייבו בברכת המזון מזמנות לפני הברכה. יחד עם זאת לא מעט פעמים אני שומעת מתלמידותיי שאינן נוהגות כך בנימוק "איננו פמיניסטיות." ברור הדין ההלכתי של שייכות נשים לברכת הזימון מוחמץ....

Meirav Tubul Cahana, "Women in Birkat Ha-Mazon," Talelei Orot 15, 5769.

In recent years, we've born witness to a growing phenomenon of women who have eaten together and become obligated in *birkat ha-mazon* reciting [an all-women's] *zimmin* before the *beracha*. At the same time, I occasionally hear from my students that they are not accustomed to doing this, based on the rationale that "we're not feminist." [The opportunity] to clarify the halacha of the relevance of *birkat ha-zimmin* to women gets missed...